

ΒΙΟΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΒΙΟΗΘΙΚΗ

Τοῦ κ. Α. Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, Καθηγητοῦ τοῦ Παν/μίου 'Αθηνῶν

Γνωρίζουμε, ότι τὰ τελευταῖα χρόνια, μὲ τὴν πρόοδο τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας σὲ θέματα γενετικῶν χειρισμῶν, σὲ καινοτομίες ποὺ ἀφοροῦν στὴν ἀναπαραγωγὴ τοῦ ἀνθρώπου καθὼς καὶ στὴν παράταση τῆς ζωῆς, ἔχουν δημιουργηθεῖ τεράστια ἡθικὰ προβλήματα, τὰ ὅποια ἀπαιτοῦν τὸν ἔξ ὑπαρχῆς ἐπαναπροσδιορισμὸ τῶν πλαισίων μᾶς ἵστορικῆς ἡθικῆς καὶ δεοντολογίας. Τόσο στὸν ἐπιστημονικὸ κόσμο ὅσο καὶ στὸν χώρο τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν θρησκειῶν γενικότερα ἐπιχειρεῖται ἡ χάραξη κατευθύνσεων, οἱ ὅποιες θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ βοηθήσουν στὴν ἀπάντηση τῶν ἐγειρομένων ἐρωτημάτων καὶ στὴν ἐπιλυση συγκεκριμένων πρακτικῶν αἰτημάτων. Τὸ χώρο αὐτὸν καλεῖται νὰ ὑπηρετήσει ἡ ἀποκαλούμενη βιοηθική¹. Ὁπωσδήποτε ξεφεύγει ἀπὸ τὰ πλαίσια τοῦ παρόντος ἄρθρου μία ἐπενήσ ἐνασχόλησή μας μὲ τὴ Βιοηθικὴ καὶ τὰ προβλήματα ποὺ καλεῖται νὰ ἐπιλύσει, παρόλο ὅτι τὰ προβλήματα αὐτὰ συνιστοῦν σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ πρόκληση-πρόσκληση γιὰ τὴν ποιμαντικὴ θεωρία καὶ πρᾶξη τῆς Ἐκκλησίας μας, ιδιαίτερα μάλιστα γιὰ μία ποιμνιοκεντρικὴ Ποιμαντικὴ τοῦ γάμου καὶ τῆς οἰκογένειας.

Στὸ σημερινὸ ἄρθρο θὰ ἐπιμείνουμε περισσότερο στὴν ἀνάγκη γιὰ ὑπεύθυνη ἀντιμετώπιση τῶν ζητημάτων τὰ ὅποια ἔχουν προκύψει μετὰ τὶς διαπιστώσεις τῶν ἐπιτευγμάτων τῆς Βιοτεχνολογίας μὲ τὴν ἐξέλιξη τῆς γενετικῆς μηχανικῆς ποὺ ἔκανε δυνατὴ τὴν ἐπιστημονικὴ καὶ βιομηχανικὴ ἀξιοποίηση τῶν δυνατοτήτων τῆς ζωῆς ὑλῆς.

Ἐπιτροπὴς Βιοηθικῆς

Δὲν εἶναι πλέον δυνατὸν τέτοια ζητήματα νὰ ἀφήνονται μόνο στὴν καλὴ πίστη καὶ τὴν ἀγαθὴ διάθεση τῶν ἔρευνητῶν καὶ τῆς βιομηχανίας. Διεθνεῖς ὁργανισμοὶ ὅπως ἡ UNESCO ἀλλὰ καὶ μεμονωμένα κράτη θέλησαν νὰ ἐπιληφθοῦν τῶν θεμάτων αὐτῶν δημιουργώντας Ἐπιτροπὴς Βιοηθικῆς σὲ ἑθνικὸ ἥ καὶ ἄλλο ἐπίπεδο. Η Εὐρωπαϊκὴ Ἐπιτροπὴ ἔχει τὴ δική της ὄμάδα συμβούλων ποὺ ἔξετάζουν τὶς ἡθικὲς ἐπιπτώσεις

τῆς Βιοτεχνολογίας. Λειτουργησε ἀπὸ τὸ 1992-1997². Ἀπὸ τὸ 1998 μετονομάζεται σὲ «Εὐρωπαϊκὴ ὄμάδα ἡθικῆς τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν νέων τεχνολογιῶν»³.

Στὴν Ἑλλάδα μὲ ἀπόφαση ἀπὸ 11 Ἀπριλίου 1997 τῆς Υπουργοῦ Ἀνάπτυξης κ. Βάσως Παπανδρέου, συγκροτήθηκε ἐπιταμελὴς Ἐπιτροπὴ Βιοηθικῆς «ἡ ὅποια θὰ ἀποτελεῖ γνωμοδοτικὸ ὄργανο τῆς πολιτείας σὲ ζητήματα ποὺ ἀπορέουν ἀπὸ τὶς ἐφαρμογὲς τῶν βιολογικῶν ἐπιστημῶν καὶ τὰ ὅποια εἰδικότερα ἐντάσσονται στὸν σχεδιασμὸ καὶ στὴν προώθηση τῶν ἔρευνητικῶν προγραμμάτων καὶ στὴν κάλυψη ἔρευνητικῶν ἀναγκῶν τῆς χώρας στοὺς τομεῖς τῆς βιοιατρικῆς καὶ βιοτεχνολογίας». Στὴν ἀπόφαση ἔξειδικευόταν τὸ ἀντικείμενο τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ ἡ Ἐπιτροπὴ θὰ ἐργαζόταν στὰ πλαίσια τῆς «Γενικῆς Γραμματείας Ἐρευνας καὶ Τεχνολογίας». Η ἐναρκτήρια συνάντηση ἔγινε στὶς 19 Μαΐου 1997. Η Ἐπιτροπὴ σὲ περιοδικὲς συναντήσεις – ἡ τελευταῖα στὶς 7 Οκτωβρίου 1998 – ὑπὸ τὴν προεδρία τοῦ καθηγητοῦ Γενετικῆς καὶ Βιοτεχνολογίας στὸ Ἀριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης κ. Ἀθανασίου Τσαυτάροη⁴ προσδιόρισε τὸ σκοπό, τοὺς στόχους καὶ τὸ πρόγραμμα δράσης ποὺ θὰ τὴν ἀπασχολοῦσε.

Φαίνεται ὅτι δὲν εἶναι ἡ μόνη Ἐπιτροπὴ Βιοηθικῆς ἐν Ἑλλάδι. Ἀρχές τοῦ ἔτους πληροφορηθήκαμε καὶ τὴν ἴδρυση ἀνάλογης Ἐπιτροπῆς τοῦ Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας καὶ Δημοσίων Ἐργών «ποὺ θὰ ἐνισχύσει τὴν πολιτεία στὸ θεσμικὸ καὶ διαχειριστικὸ τῆς ἔργο, θὰ ἀπαντήσει στὶς ἀνησυχίες τῆς κοινῆς γνώμης καὶ τὸ κυριότερο θὰ θεμελιώσει τὶς ἀρχὲς ἐνὸς δημόσιου διαλόγου γιὰ τὰ νέα δεδομένα ποὺ εἰσάγει στὴν κοινὴ σκέψη καὶ ἐμπειρία καὶ οἱ πρακτικὲς ἐφαρμογές τῆς»⁵. Καὶ τὸ Υπουργείο Υγείας καὶ Πρόνοιας ἐτοιμάζει τὴ δική του Ἐπιτροπὴ Βιοηθικῆς.

Προφανῶς κάθε ύπουργείο θέλοντας νὰ ἔξετασει ἀπὸ τὴ δική του σκοπιὰ τὶς τυχὸν ἐπιπτώσεις τῆς Βιοτεχνολογίας στοὺς τομεῖς εὐθύνης του συγκροτεῖ καὶ δική του «ἐπιτροπὴ σοφῶν» γιὰ ν' ἀντιμετωπίσει τὰ προκύπτοντα προβλήμα-

τα στήν πράξη και νὰ λάβει ύπόψη του τις διάφορες ήθικές, νομικές, κοινωνικές, φιλοσοφικές και ψυχολογικές σημειώσεις. Όπωσδήποτε η πληθύς των Επιτροπών δημιουργεῖ δυσκολία συντονισμού τους, ιδιαίτερα όταν ύπαρξουν ένδεχομένων αντικρουόμενες άποψεις και διεστανται οι γνώμες ως πρός το τί τελικά θὰ πρέπει νὰ νομοθετήσει ή πολιτεία.

Τὴν τελευταία αυτή ἀνάγκη πρόκειται κατὰ τὰ φαινόμενα νὰ καλύψει ή Εθνική Επιτροπή Βιοηθικῆς ή όποια μαζὶ μὲ τὴν ἄλλη Εθνική Επιτροπή γιὰ τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου θὰ ύπαγεται ἀπευθείας στὸν κ. πρωθυπουργό. Οι δύο ἐπιτροπές συγκροτοῦνται μὲ νομοσχέδιο ποὺ σύμφωνα μὲ δημοσιεύματα κατατέθηκε στὴ Βουλὴ στὶς 15 Ιουλίου 1998 ἀπὸ τὸν ύπουρο Εσωτερικῶν, Δημόσιας Διοίκησης καὶ Ἀποκέντρωσης κ. Ἀλέκο Παπαδόπουλο. Καὶ οἱ δύο Επιτροπές σκοπεύουν στὴν προστασία τοῦ πολίτη καὶ ίδιως γιὰ ζητήματα τὰ όποια θέτει πιεστικὰ πιὰ ή ἀνάπτυξη καὶ ή διάχυση τῆς σύγχρονος τεχνολογίας καὶ βιοτεχνολογίας. Μὲ τὴ σύσταση αὐτῶν τῶν Επιτροπῶν τὸ ἐλληνικὸ κράτος ἀνταποκρίνεται στὴ Σύμβαση γιὰ τὴν Προστασία τῶν ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων καὶ τῆς Ἀξιοπρέπειας τοῦ ἀτόμου σὲ σχέση μὲ τὶς ἐφαρμογὲς τῆς Ιατρικῆς καὶ τῆς Βιολογίας, ποὺ ύπεργραψαν τὰ κράτη μέλη τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης στὶς 4 Απριλίου 1997 στὸ Ὀβιέδο τῆς Αστουρίας.

Η Επιτροπὴ Βιοηθικῆς θὰ πληροφορεῖ τοὺς πολίτες γιὰ τὶς διαστάσεις ποὺ προσλαμβάνει ή ἀνάπτυξη τῆς τεχνολογίας καὶ οἱ ἐφαρμογές τῆς στὴν πράξη καὶ θὰ διαγράφει τὸ πλαίσιο κανόνων καὶ δεοντολογίας ποὺ πρέπει νὰ διέπει δλο τὸ εὔρος τῶν σύγχρονων ἀναπτυγμένων ἐπιστημονικῶν ἔρευνῶν. Σ' αὐτὴν θὰ συμμετέχουν τρεῖς ἐπιστήμονες μὲ ἀντικείμενο τὴ βιολογία, τὴ γενετικὴ καὶ τὴν ιατρική πέντες ἐπιστήμονες ἀπὸ τοὺς κλάδους τῶν νομικῶν, κοινωνικῶν, ἡθικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς φιλοσοφίας, ἔνας καθηγητὴς θεολογίας καὶ ἔνας δημοσιογράφος. Η θητεία τῶν μελῶν εἶναι πενταετής. Ελπίζουμε ὅτι σύντομα θὰ μάθουμε νεότερα, ὥστε νὰ πληροφορήσουμε τοὺς ἀναγνῶστες μας ὅταν πιὰ ἐνεργοποιηθεῖ.

Γνωρίζουμε ὅτι συνοδικὴ ἔξουσιοδοτήσει ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ Πάσης Ἑλλάδος κ. Χριστόδουλος, ως Πρόεδρος τῆς Δ.Ι.Σ., ἀπέστειλε πρὸς τὴ Γενικὴ Γραμματεία τοῦ Υπουργικοῦ Συμβουλίου ἔγγραφο μὲ

τὸ ὅποιο ἔζητεντο ή συμμετοχὴ ἐκπροσώπων τῆς Εκκλησίας στὶς δύο πιὸ πάνω ἀναφερθεῖσες ὑπὸ σύσταση Επιτροπές. Απ' ὅτι γνωρίζουμε τὸ αἴτημα αὐτὸ δὲν ἔγινε ἀποδεκτό⁷.

Ο Μακαριώτατος σύμφωνα μὲ ὅσα εἶχε προαναγγεῖλει κατὰ τὸν ἐνθρονιστήριο λόγο του γιὰ τὴν ἀνάγκη διατυπώσεως ἐκ μέρους τῆς Εκκλησίας τῶν ἀπόψεών της γιὰ νεότερες ἐπιστημονικὲς κατακτήσεις, ἀνακοίνωσε στὶς 27 Ιουλίου 1998 στὸν πανηγυρίζοντα Ι. Ναὸ τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος τὴ σύσταση εἰδικῆς Επιστημονικῆς Επιτροπῆς Βιοηθικῆς⁸.

(Συνεχίζεται)

1. Βλ. Α.Μ. Σταυροπούλου, Θάνατος καὶ ἐσχατολογία. Μιὰ ὀρθόδοξη ἀποψη ζωῆς, Ἀθῆνα 1992, σ. 11.

2. Group of Advisers on the Ethical Implications of Biotechnology. Στὴν πρώτη θητεία της (1992-94) εἶχε ἔξι μέλη. Στὴ δεύτερη (1994-96) καὶ στὴ ἀνανέωση της μέχρι τὸν Δεκέμβριο 1997 ἦτο ἐννεαμελής.

3. European Group of Ethics in Science and New Technologies. Εἶναι δωδεκαμελής. Περιλαμβάνει τρία μέλη προερχόμενα ἀπὸ τὶς νομικὲς ἐπιστῆμες, τέσσερα ἀπὸ τὶς βιολογικές, πέντε ἀπὸ τὶς ἀνθρωπολογικές, ἐκ τῶν ὁποίων δύο εἶναι Καθηγητὲς Θεολογίας (γερμανός, δλλανδός).

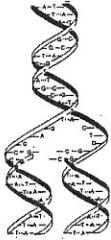
4. Τὰ ὑπόλοιπα μέλη τῆς Επιτροπῆς εἶναι οἱ καθηγητὲς π.κ. Χρῆστος Α. Καττάμης (Παιδιατρικῆς), Κ.Ε. Σέκερης (Βιολογικῆς Χημείας), Π.Κ. Σούρλας (Φιλοσοφίας τοῦ Δικαίου), Α.Μ. Σταυρόπουλος (Ποιμαντικῆς Θεολογίας καὶ Ψυχολογίας), Αστέριος Γ. Τσιφτόγλου (Φαρμακολογίας) καὶ ὁ δημοσιογράφος κ. Ριχάρδος Σ. Σωμερίτης.

5. Βλ. ἐφημερίδα «ΕΞΠΡΕΣ» 19.3.1998.

6. Βλ. ἐφημερίδα «Καθημερινὴ» τῆς 16 Ιουλίου 1998, ψεπορτᾶς τῆς Φωτεινῆς Καλλίρρης καὶ τοῦ Τάσου Τέλλογλου. Σύμφωνα μὲ πληροφορίες τῆς Γενικῆς Γραμματείας τοῦ Υπουργικοῦ Συμβουλίου τὸ νομοσχέδιο κατατέθηκε στὴ Βουλὴ πρὸς ἐπειργασία μόλις στὶς 29 Σεπτεμβρίου 1998.

7. Τὸ ἔγγραφο φέρει ἀριθ. Πρωτ. 2694/24.6.1998. Η πληροφορία ἀναγράφεται στὸ Δελτίο Τύπου τῆς Ι. Συνόδου τῆς Εκκλησίας τῆς Ἑλλάδος γιὰ τὴν Τακτικὴ Συνεδρία τῆς Δ.Ι.Σ. ἀπὸ 7 ἕως 10 Ιουλίου ἐ.ἔ. (περ. «Ἐκκλησία 15 Αὐγούστου - 1 Σεπτεμβρίου 1998», σ. 629). Στενὸς συνεργάτης τοῦ Ἀρχιεπισκόπου φέρεται εἰπὼν στὴν ἐφημερίδα «Καθημερινὴ», ὅτι η μη συμμετοχὴ ἐκπροσώπου τῆς Εκκλησίας στὴν Επιτροπὴ Βιοηθικῆς «εἶναι ἔνα βῆμα ἀπογαλακτισμοῦ πολιτείας ἀπὸ τὴν Εκκλησία» (16 Ιουλίου 1998, στὸ ψεπορτᾶς τοῦ Τάσου Τέλλογλου, 16.7.1998).

8. Περ. «Ἐκκλησία» 1 Ιουνίου 1998, σ. 388 καὶ 1 Αὐγούστου 1998, σ. 583. Προβλ. ἀριθμὸ στὴν ἐφημ. «Πληροφόρογηση» μηνὸς Μαΐου 1997 (ἀρ. φύλλου 196) μὲ τίτλο: Τὰ θέματα τῆς γενετικῆς βιολογίας ἀπαιτοῦν καὶ ἐκκλησιαστικὴ τοποθέτηση, στὸ δόπιο γίνεται λόγος γιὰ ἐπείγουσα ἀνάγκη στὸ χώρο τῆς Εκκλησίας νὰ δημιουργηθεῖ ἐπιτελικὴ ὅμαδα ἐπιστημονικῆς ἐργασίας ἀποτελουμένης ἀπὸ εἰδικούς ἐπιστήμονες, ιατρούς, θεολόγους, κοινωνιολόγους, νομικούς, ψυχολόγους ποὺ θὰ ἀναλάβει τὸ ὑπεύθυνο καὶ δύσκολο ἔργο νὰ ἀρθρώσει διθύρδοξο λόγο στὶς πολλὲς νέες ἐπιδόσεις τῶν γενετῶν, ὥστε καὶ αὐτοὶ νὰ βοηθηθοῦν ἄλλα καὶ τὸ κοινὸ νὰ διαφωτίζεται ὑπεύθυνα.

ΒΙΟΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΒΙΟΗΘΙΚΗ*

Τοῦ κ. Α. Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, Καθηγητοῦ τοῦ Παν/μίου Αθηνῶν

Ἐπιτροπὴ Βιοηθικῆς τοῦ ὑπουργείου Ἀνάπτυξης

Στὴ συνέχεια θὰ θέλαμε νὰ ἀναφερθοῦμε πιὸ συγκεκριμένα στὸ σκοπὸ καὶ τὸν στόχον τῆς Ἐπιτροπῆς Βιοηθικῆς τοῦ Ὑπουργείου Ἀνάπτυξης, τῆς ὥστις εἶμας μέλος.

Σκοπὸς τῆς Ἐπιτροπῆς εἶναι ἡ ἐνημέρωση τοῦ ἔλληνικοῦ κοινοῦ καὶ ἡ γνωμοδότηση πρὸς τὴν πολιτεία, ἡ πρόκληση διαλόγου καὶ προώθηση σχετικῶν μελετῶν καὶ ἐρευνῶν στὴ χώρα μας καὶ παρακολούθηση τῶν διεθνῶν ἐξελίξεων σὲ θέματα ΔΗΝΚ-Ο (Δεοντολογικά, Ήθικά, Νομικά καὶ Κοινωνικοοικονομικά) ποὺ ἀνακύπτουν ἀπὸ τὶς προόδους τῆς Βιοτεχνολογίας. Ἀναλυτικότερα οἱ στόχοι τῆς Ἐπιτροπῆς εἶναι:

1. Ἡ γνωμοδότηση καὶ παροχὴ συμβουλῶν πρὸς τὴν πολιτεία καὶ πρὸς ἄλλους, γιὰ ἐρωτήματα καὶ τυχὸν προβληματισμοὺς ποὺ δημιουργοῦνται καὶ ἀνακύπτουν ἀπὸ τὴν ταχεία ἐξέλιξη τῆς Βιοτεχνολογίας.

2. Ἡ ἐνημέρωση τῆς Πολιτείας, τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπιστημονικῆς Κοινότητας καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Κοινῆς γνώμης σὲ θέματα ΔΗΝΚ-Ο ποὺ ἀνακύπτουν ἀπὸ τὶς προόδους τῆς Βιοτεχνολογίας.

3. Ἡ πρόκληση διαλόγου, ἡ ἐκφραση γνωμῶν καὶ ἀλληλοενημέρωση διαφόρων φορέων, ὑπηρεσιῶν, ὁργανώσεων κ.ἄ. ποὺ ἔχουν σχέση ἡ ἐνδιαφέρονται γιὰ θέματα ΔΗΝΚ-Ο.

4. Ἡ δημιουργία στὴ χώρα μας σημείου ἀναφορᾶς καὶ τεκμηρίωσης τόσο πρὸς τὸ ἐσωτερικὸ ὅσο καὶ πρὸς τὸ ἐξωτερικὸ σὲ θέματα ΔΗΝΚ-Ο ποὺ ἀφοροῦν στὴν Βιοτεχνολογία.

5. Ἡ συνεργασία μὲ ἀνάλογες ἐπιτροπές στὸ ἐσωτερικὸ καὶ τὸ ἐξωτερικό.

6. Ἡ ἐκπροσώπηση τῆς χώρας μας στὴν ἀντίστοιχη Ἐπιτροπὴ Βιοηθικῆς τῆς Ε.Ε.

7. Ἡ προώθηση τῆς χορηγατοδότησης σχετικῶν μελετῶν καὶ ἐρευνητικῶν ἔργων στὴ χώρα μας (γιὰ τὸ ἐξειδικευμένο φυσικὸ περιβάλλον καὶ τὸ ἐξειδικευμένο κοινωνικοοικονομικὸ περίγυρο κ.λπ.) καὶ ἡ δημοσιοποίηση ξένων πορισμάτων, μελετῶν καὶ ἐρευνῶν, ποὺ χορηγατοδοτήθηκαν ἀπὸ τὴν Ε.Ε. καὶ ἄλλους διεθνεῖς Οργανισμοὺς ἢ καὶ ἄλλα Κράτη.

Μὲ τὸν προσδιορισμὸ τοῦ σκοποῦ καὶ τῶν στόχων ἡ Ἐπιτροπὴ καθόρισε καὶ τὸ πρόγραμμα δράσης τῆς καὶ κινήθηκε στὴν ὑλοποίηση τους μὲ ρυθμοὺς ποὺ προσιδιάζουν στὴ δυσκολία τοῦ ἐγχειρήματος ἀφενός, στὸν φόρτο ἐργασιῶν τῶν μελών τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τὶς ίδιαιτερότητες τῶν διαδικασιῶν τῶν ἔλληνικῶν διοικητικῶν ὑπηρεσιῶν ἀφετέρουν.

Εὐθὺς ἔξ ἀρχῆς προγραμμάτισε τὴν ἐκτύπωση καὶ διανομὴ ἐνὸς φυλλαδίου μὲ τὴ σύνθεση τῶν μελῶν καὶ περιληψὴ τῶν σκοπῶν τῆς (Πάσχα 1998) καθὼς καὶ δημοσιοποίηση τῆς ὑπαρξῆς τῆς στὸ «Ἐνημερωτικὸ Δελτίο» τῆς Γενικῆς Γραμματείας Ἐρευνας καὶ Τεχνολογίας (τεῦχος Ἰανουαρίου 1998, σ. 8-9). Ἐχει ἦδη προχωρήσει ἡ δημιουργία ὑποδομῆς γιὰ ἡλεκτρονικὴ πληροφόρηση σχετικά μὲ τὸ ἔργο τῆς Ἐπιτροπῆς μὲ δημιουργία ἀντίστοιχης σελίδας στὸ διαδίκτυο (Internet).

Θεώρησε χρέος της νὰ μεταφράσει στὰ ἔλληνικὰ καὶ νὰ γνωστοποιήσει στὴν ἔλληνικὴ κοινὴ γνώμη γνῶμες ποὺ δημοσιοποίησε καὶ ποὺ θὰ δημοσιοποιεῖ στὸ μέλλον ἡ ἀντίστοιχη Ἐπιτροπὴ Βιοηθικῆς τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ένωσης, παίρνοντας παράλληλα θέση καὶ καταγράφοντας τὶς ἐν τῷ μεταξὺ τυχὸν ἐξελίξεις ἀπὸ τὴ στιγμὴ διατύπωσης τῶν γνωμοδοτήσεων.

Ἡ τελευταία, σὲ εἰδικὸ τεῦχος, παρουσίασε τὶς κατὰ τὸ διάστημα 1992-1997 ἐκφρασθεῖσες ἀπόψεις τῆς ποὺ εἴτε τῆς ζητήθηκαν ἀπὸ τὴν Ε.Ε. εἴτε μὲ δικῇ τῆς πρωτοβουλία πῆρε θέση σὲ ζητήματα ἐπικαιροτήτας⁹.

Τὰ θέματα ποὺ τὴν ἀπασχόλησαν καὶ διατύπωσε σχετικὴ γνώμη εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

α) σωματοτροπίνη βοοειδοῦς προέλευσης (12.3.1993):

β) βιομηχανικὴ ἐπεξεργασία προϊόντων ἀνθρωπίνου αἷματος καὶ ἀνθρωπίνου πλάσματος (12.3.1993):

γ) νομικὴ προστασία βιολογικῶν ἀνακαλύψεων (1.10.1993):

δ) γονιδιακὴ θεραπεία (Δεκέμβριος 1994):

ε) σήμανση τροφίμων ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴ σύγχρονη Βιοτεχνολογία (Μάιος 1995):

ζ) προγενετικὴ διάγνωση (20.2.1995):

η) γονιδιακὴ τροποποίηση ζώων (Μάιος 1996):

η) γενετικὴ ἐπέμβαση στὴν ἐμβρυογένεση.

* Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελ. 281 τοῦ ὑπ' ἀρ. 18 τεύχους.

θ) ή κλωνοποίηση θηλαστικῶν ἀπὸ διαφοροποιημένα σωματικὰ κύτταρα·

ι) οἱ ήθικὲς ὄψεις τοῦ πέμπτου προγράμματος - πλαισίου ἔρευνας.

Τὸ μεταφρασμένο τεύχος σύντομα θὰ κυκλοφορήσει στὴν ἑλληνικὴ κοινὴ γνώμῃ.

Ἡ ἑλληνικὴ Ἐπιτροπὴ ἔχει ἀναλάβει τὴν ὑποχρέωση νὰ ἐκφράζει τὴν γνώμη τῆς γιὰ σχετικὰ ἐρωτήματα καὶ τυχόν προβληματισμοὺς ποὺ ἀνακύπτουν σὲ τρέχοντα θέματα ἐπικαιρότητας τῆς ἀρμοδιότητάς της. Ἐχει ἀναθέσει, λοιπόν, σὲ μέλη τῆς νὰ μελετήσουν τὰ ἀκόλουθα θέματα: τὶς δοκιμὲς καὶ τὴν ἀξιοποίηση τῶν γενετικὰ τροποποιημένων δογανισμῶν στὴ χώρα μας· τὴν κλωνοποίηση στὰ ζῶα καὶ τὶς ἐπιπτώσεις τῆς στὸν ἀνθρώπο· τὰ βιοτεχνολογικὰ φάρμακα· τὴ γονιδιακὴ θεραπεία· τὸν προγενενητικὸ ἔλεγχο· τὸ ὑπάρχον στὴν Ἑλλάδα νομοθετικὸ πλαίσιο καὶ τὶς ἐφαρμογές του, τὴν ὁρθότητα τῆς ἐκ μέρους τοῦ Τύπου πληροφόρησης τοῦ κοινοῦ σὲ θέματα βιοτεχνολογίας· τὶς κοινοτικὲς ὁδηγίες 219/220 γιὰ τὴ γενετικὴ μηχανικὴ κ.ἄ.

Οὐ πογράφων ἀνέλαβε, μὲ συνεργάτες του τοῦ Τομέα Χριστιανικῆς Λατρείας, Ἀγωγῆς καὶ Διαπομάνωσεως στὸ Τμῆμα Κοινωνικῆς Θεολογίας κ. "Ἀγγελο Βαλλιανάτο καὶ κ. Ἀριάδνη Σαραντούλακου νὰ μελετήσει ἀρθρα ποὺ ἀναφέρονται στὴν Βιοηθικὴ καὶ εἶναι δημοσιευμένα κυρίως στὸν θεολογικὸ ἐκκλησιαστικὸ Τύπο ἀλλὰ καὶ ἀλλα δημοσιεύματα ποὺ περιέχονται σὲ αὐτοτελεῖς ἡ συλλογικοὺς τόμους. Ἡ μελέτη αὐτὴ ἔκτείνεται στὴ διετία 1997-1998 καὶ μέλημά της ἥταν νὰ διαπιστώσει τὸν τρόπο μὲ τὸν ὅποιο τοποθετοῦνται ἡ καὶ ἀντιδροῦν συγγραφεῖς προερχόμενοι ἀπ' αὐτὸν τὸν χώρο σ' αὐτοῦ τοῦ εἰδους τὶς καινοτομίες. Τὸ ὑλικὸ προερχόμενο ἀπὸ Ἀρχεῖο ποὺ τηρεῖται στὸν Τομέα κυκλοφόρησε στὶς 7 Ἀπριλίου 1998 σὲ περιορισμένο ἀριθμὸ ἀντιτύπων ὑπὸ τὴ μορφὴ ἐνὸς Δελτίου Βιοηθικῆς Ἐνημέρωσης μὲ τίτλο «Ἀναφορές τοῦ θεολογικοῦ καὶ ἐκκλησιαστικοῦ Τύπου σὲ θέματα Βιοηθικῆς». Περιέχει 28 σύντομες παρουσιάσεις καὶ προσφέρει κριτικὰ μιὰ πρώτη προσέγγιση τῆς θεματικῆς. Ἐχει ληφθεῖ μεριμνα γιὰ συνεχὴ παρακολούθηση τῶν σχετικῶν δημοσιεύσεων.

Γιὰ τὸν τρόπο ἀμεσῆς διαδόσεως τῶν πορισμάτων τῆς ἡ Ἐπιτροπὴ σκέπτεται νὰ χρησιμοποιήσει τὴν μορφὴ τῆς συνεντεύξεως Τύπου, μὲ ταυτόχρονη διανομὴ ἐνὸς δελτίου Τύπου καὶ τὴ σελίδα τῆς στὸ διαδίκτυο.

Ἡ Ἐπιτροπὴ δὲν ἀρκεῖται μόνο σ' αὐτοῦ τοῦ τύπου τὶς δραστηριότητες. Ἐνθάρρυνε τὰ μέλη τῆς νὰ συμμετάσχουν σὲ ἐκδηλώσεις ἀλλων φορέων ὅπου ἀντιμετωπίζεται ἀνάλογη θεματική. Ἔτσι μέλη τῆς

ἔλαβαν μέρος καὶ σὲ ἄλλες εὐκαιρίες ἀλλὰ καὶ στὶς εἰδικὲς μορφωτικὲς ἐκδηλώσεις τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος Ἐρευνῶν (Ε.Ι.Ε.) μὲ τίτλο· Ἡ ἄλλη πλευρὰ τῆς Βιοτεχνολογίας στὶς 17, 24 Φεβρουαρίου καὶ 3 Μαρτίου 1998¹⁰.

Ἄναγκαιότητα καὶ δυσκολίες ἐνὸς διαλόγου

Ὀπωσδήποτε πολλὰ εἶναι τὰ ζητήματα ποὺ προκύπτουν ἡ μποροῦν νὰ προκύψουν ἀπὸ τὴν ἐνασχόληση μας μὲ τέτοιου εἰδους προβληματισμούς. Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι δὲν πρέπει νὰ τὰ ἀντιμετωπίσουμε μὲ σύνεση. Μία ἀμφίδρομη ἡ πολύδρομη ἐπικοινωνία εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ νὰ μπορέσει νὰ γίνει ἐνας σωστὸς διάλογος. Ἄν μιλάμε γιὰ τὶς ήθικὲς ὄψεις ἡ τὶς ἐπιπτώσεις τῶν ἐπιτευγμάτων τῆς βιοτεχνολογίας θὰ χρειαστεῖ νὰ μιλήσουμε καὶ γιὰ τὴν Ἡθικὴ τοῦ διαλόγου, τί σημαίνει καὶ πῶς τελικὰ ἐπιτυγχάνεται.

Σὲ μία πληθυντικὴ (πλουραλιστικὴ) κοινωνία στὴν ὁποία ζοῦμε εἶναι ἀνάγκη ν' ἀκουστεῖ ἡ φωνὴ ὅλων: τῆς Ἐπιστήμης, τῆς Κοινωνίας, τῆς Ἡθικῆς, τοῦ Νόμου, τῆς Θρησκείας, τῆς Ἐκκλησίας. Δὲν χρειάζεται ν' ἀντιταραφεθοῦν σιωπηλὴ πλειοψηφία καὶ κραυγαλέες μειοψηφίες. Οὕτε πάλι νὰ ἐπικρατήσει ἡ ἴσχυροτεροή φωνὴ ἐπειδὴ ἀκριβῶς φωνασκεῖ. Θὰ πρέπει νὰ λάβουμε ὑπόψη καὶ σιωπὲς ποὺ «ξεκουφαίνουν» (ἐκκωφαντικές), οἱ δόποις ἐγγράφονται σὲ μιὰ μακρὰ παράδοση τοῦ τόπου στὸν ὅποιο ζοῦμε. Τὸ ζητούμενο εἶναι ἡ χρυσὴ τομὴ ποὺ θὰ ἐξασφαλίσει τὴν ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἀλήθεια, μόνο ποὺ ἡ σάση μας θὰ πρέπει νὰ εἶναι «ἀληθεύουσα ἐν ἀγάπῃ» (Ἐφεσίους δ' 15), πράγμα δχι τόσο ἀπλὸ καὶ εύκολο.

Ἀκόμα καὶ μὲ τὴν ἵδρυση κέντρων βιοϊατρικῆς Ἡθικῆς ἡ καὶ συνδέσμου τέτοιων κέντρων ὁ δρόμος θὰ εἶναι μακρύς, ἔως ὅτου καταλήξουν οἱ διάφορες ἐπιστήμες, κατόπιν διεπιστημονικοῦ διαλόγου, σὲ συγκεκριμένα συμπεριάσματα καὶ λύσεις κοινῆς ἀποδοχῆς. Ἀκόμη καὶ ἀν ἐπιρρόσωποι τοῦ κλήρου καὶ τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης μετέχουν σὲ ἐπιτροπὲς βιοηθικῆς ἡ στρογγυλὰ τραπέζια, κατόπιν εἰδικῆς προετοιμασίας τους σὲ ζητήματα βιοϊατρικῆς Ἡθικῆς κατὰ τὶς σπουδές τους, εἶναι δύσκολο νὰ ὑποστηρίξουν καὶ νὰ ἐπιβάλουν τὶς ἀπόψεις τους. Πιθανὸν νὰ εἶναι χρήσιμο, νὰ ἐμφανισθοῦν ὡς σύμβολα μιᾶς «διαφορετικῆς πραγματικότητος», ποὺ θὰ ἔχουν ως όρό τους νὰ προσφέρουν ἔναν «προφητικὸ» λόγο ἐμπνεόμενο ἀπ' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν «διαφορετικὴ πραγματικότητα». Ο λόγος τους σὲ ἕναν ἀποκαλυμμένο λόγο ποὺ αὐτὸν καταθέτουν καὶ γι' αὐτὸν δίνουν μαρτυρία. Μαρτυρία γιὰ τὴν ἀξιοπρέπεια καὶ τὴν μοναδικότητα τοῦ ἀνθρώπου προσώπου, ποὺ ὁ Θεὸς τὸ γνωρίζει «έξ ἄκρας συλ-

λήψεως», δταν άκομα βρίσκεται στὴν κοιλιὰ τῆς μητέρας του ὡς ἄμιορφο καὶ τὸ προστατεύει ἀπὸ τότε (Ψαλμὸς ὅλη' 13,16). 'Οφεῖλουμε δῆμας νὰ λάβουμε ὑπόψη μας τὸ γεγονός, δταν θελήσουν νὰ ἐκπροσωπήσουν ὑπεύθυνα αὐτὸν τὸν λόγο, ἡ ὑπευθυνότητά τους αὐτὴ δοκιμάζεται καθημερινὰ στὴν ἀντιταράθεσή τους κατὰ τὸν διάλογο μὲ τὶς βιοϊατρικές, φιλοσοφικές, ψυχολογικές καὶ ὅλες ἐπιστήμες τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ἐπίσημη, δταν εἶναι διατυπωμένη, διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας τους, τὶς προσωπικές θεολογικές τους ἐρμηνείες καὶ τὶς ἀπόψεις τῶν μεμονωμένων γιατρῶν καὶ λοιπῶν ἐπιστημόνων, ὅλλα καὶ ὅλων ἐκείνων ποὺ προστρέχουν στὴ συμβουλὴ καὶ στὴ γνώμη τους.

Αναγκαία ἡ διαπλοκὴ ἥθους, τέχνης καὶ τεχνικῆς

Συμπερασματικὰ θὰ ὑποστηρίζαμε δτι μόνο μία σύνολη ἀντιμετώπιση τῶν δυνατοτήτων καὶ τῶν δυσκολιῶν μπορεῖ νὰ δημηγήσει τὴν ἀνθρωπότητα νὰ καρπωθεῖ τὰ ἐκπληκτικὰ ἀποτελέσματα τῆς ἔρευνας καὶ νὰ ἀποφύγει τὸν κινδύνους ποὺ ἐνδεχομένως μπορεῖ νὰ ἐπιφέρει ἡ ἐφαρμογή τους καὶ ἴδιαίτερα μέσω ἑνὸς ἐλεγχόμενου χειρισμοῦ τοῦ γενετικοῦ ὑλικοῦ ἐκ μέρους τῆς Βιοτεχνολογίας.

Τὰ πλεονεκτήματα καὶ τὰ μειονεκτήματα δὲν τὰ τοποθετοῦμε σὲ ἐπίτεδο τῶν συνεπειῶν στὸν ἀνθρώπο καὶ μόνο, γιατὶ ἡ χρησιμοποίηση τῶν γνώσεων γύρω ἀπὸ τὸν μηχανισμὸν τῆς ζωῆς καὶ τὰ μυστικὰ τοῦ μικροκόσμου ἐπιπρέπουν ἐπεμβάσεις ποὺ κατευθύνουν τὶς λειτουργίες τῶν ζωντανῶν ὁργανισμῶν καὶ ἐκμεταλλεύονται τὰ προϊόντα τους. 'Υπάρχει μία συνεχῆς ἐπικοινωνία ὅλων τῶν μορφῶν ζωῆς, ἀπὸ τὰ βακτήρια μέχρι τὸν ἀνθρώπο καὶ οἱ ἐπιπτώσεις της διαχέονται στὸν σύμπαντα κόσμο. Γι' αὐτὸν καὶ ἡ εὐθύνη ὅλων αὐτῶν τῶν χειρισμῶν εἶναι μεγάλη.

Εὐθύνη ἡ ὅποια πρέπει νὰ ἀντανακλᾶ ἔνα ὄρισμένο ἥθος καὶ μία στάση σεβασμοῦ τῆς ζωῆς σὲ δόπιαδήποτε μορφὴ (συμπαντική). 'Ενα ἥθος ποὺ εἶναι ἀποτέλεσμα μᾶς στάσεως, τὴν ὅποια θὰ χαρακτηρίζει τὴν φιλοκαλική. Αὐτὴ συνίσταται σὲ μία μιαρά, ἐπίπονη καὶ ἐπίμονη προσπάθεια ἀναμορφώσεως καὶ ὡς ἐκ τούτου μεταμορφώσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου ἐπὶ τὸ ἀρχαῖον κάλλος, ὅπου ὅλα ὅσα ἔγιναν ἥσαν «καλὰ λίαν» σύμφωνα μὲ τὴν διήγηση τῆς Γενέσεως, ἀλλὰ ἐπιδέχονται καὶ μία ἐπὶ τὰ βελτίω πρόσοδο. Στὴν ἔξυπηρέτηση αὐτοῦ ἀκριβῶς τοῦ στόχου, τῆς ἐπιδιώξεως τῆς καλύτερης δυνατῆς ἀριότητας, ποὺ ἀντανακλᾶ καὶ ἀνταποκρίνεται σὲ μιὰ ἐσωτερικὴ ἐνδόμυχη ἀρμονικὴ διάταξη θὰ πρέπει νὰ κινηθοῦμε μὲ τέχνη. 'Η τέχνη ἐδῶ εἶναι κάτι ποὺ ξεπερνᾶ μιὰ εἰδικότητα, μία ἐπαγγελ-

ματικὴ ἵκανότητα. Αὐτὸ ποὺ θὰ κάνουμε ὡς ἐπιστήμονες καὶ ὡς ἄνθρωποι θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἡ δημιουργία ἐνὸς καλλιτεχνήματος, ἐνὸς ἔργου μὲ αἰσθητική, ποὺ νὰ ἀνταποκρίνεται σ' αὐτὴν τὴν ἐνδόμυχη ἀρμονικὴ διάταξη καὶ στὴν περίπτωση μας σὲ μιὰ ποιητικὴ ζωῆς.

Αὐτὸ βέβαια προϋποθέτει καὶ κάτι ἄλλο πέρα ἀπὸ μία τεχνικὴ ποὺ θέτει στὴ διάθεσή μας ἔνα σύνολο μεθόδων καὶ κανόνων μὲ τοὺς ὅποιους ἐπιτυγχάνεται ὀρισμένο ἀποτέλεσμα καὶ μᾶς καθιστᾶ ἵκανον νὰ χρησιμοποιήσουμε αὐτὲς τὶς μεθόδους. 'Οσο αὐτονόητη καὶ ἄν εἶναι ἡ ἀνάγκη μᾶς τεχνομάθειας καὶ τεχνογνωσίας ἀπαιτεῖται ἐπίσης ἡ ὑπέροχαση μᾶς τεχνοκρατικῆς ἀντίληψης καθὼς καὶ νὰ λαμβάνεται ἀρκετὰ ὑπόψη ὁ ἀνθρώπινος παράγοντας καὶ ὅχι μόνο ὁ ἀνθρώπινος. Τὸ ἥθος θὰ εἶναι συνεπῶς ἐκεῖνο ποὺ θὰ ὀδηγεῖ ὥστε ἡ τεχνικὴ νὰ ἐφαρμόζεται βέβαια ὡς τεχνολογία καὶ βιοτεχνολογία – ὡς πρακτικὴ ἐφαρμογὴ – ἀλλὰ μὲ τέχνη καὶ ἐπιστήμη, προϋποθέτοντας τὴν εἰκόνα ποὺ ἔχουμε γιὰ τὸν ἀνθρώπο καὶ τὸν κόσμο, τὴν ὅποια πολλὲς φορὲς λημονοῦμε.

(Τέλος)

9. Τὸ γαλλικὸ τεύχος κυκλοφορεῖ μὲ τὰ κάτωθι βιβλιογραφικὰ στοιχεῖα: Commission européenne, *Groupe des conseillers pour l'éthique de la biotechnologie*, auprès de la Commission européenne, Luxembourg, Office des publications officielles des Communautés européennes, 1996, 25 σ. CISBN 92-827-7351-5). Διατίθεται καὶ στὰ ἀγγλικά. 'Εθνικὲς ἐπιτροπὲς ἀλλών κρατῶν-μελῶν ὅπως τῆς Σουηδίας ἔχουν δημοσιοποιήσει τὶς γνῶμες τους. Bł. Mats G. Hansson (editor), *Research concerning ethical, legal and social aspects of genome research*, ELSA - Activities in Sweden, Stockholm 1977.

10. 'Ο καθηγητὴς κ. 'Αθανάσιος Τσαντάρης μιλησε μὲ θέμα, Γενετικὴ Μηχανική: 'Ἐπιτεύγματα - Προοπτικὲς - Προβληματισμοὶ (17 Φεβρουαρίου). 'Ο υπογράφων μὲ θέμα, Βιοτεχνολογία: 'Ήθος, Τέχνη καὶ Τεχνικὴ (24 Φεβρουαρίου). Στὴ συζήτηση στρογγύλης τράπεζας συμμετεῖχαν οἱ καθηγητὲς κ. κ. K. Σεκερόης, 'Αθαν., Τσαντάρης, Χρῆστος Κατιάμης (μέλη τῆς 'Ἐπιτροπῆς Βιοηθικῆς), ὁ π. Γεώργιος Μεταλληνὸς καὶ ὁ κ. Στέφανος Κοντσουμπίνας (συνταγματολόγος). Τὴ συζήτηση συντόνισε ὁ κ. Κώστας Σακελλάρης, κύριος ἐρευνητὴς στὸ E.I.E. ὁ όποιος εἶχε ἀναφερθεῖ στὶς 17 Φεβρουαρίου στὴ θέση τῶν Εὑρωπαίων ἀπέναντι στὴ Βιοτεχνολογία, βασιζόμενος στὰ ἀποτέλεσματα τῆς ἔρευνας: Εὐρωπαϊκόμετρο 1997. 'Ἄς σημειωθεῖ, δτι στὰ πλαίσια τῶν μορφωτικῶν ἐκδηλώσεων τοῦ E.I.E. εἶχε γίνει στὶς 7 Μαΐου 1997 συζήτηση στρογγύλης τράπεζας μὲ τίτλο Κατανόηση καὶ ἀποδοχὴ τῶν ἐφαρμογῶν τῆς Βιοτεχνολογίας ἀπὸ τὸ κοινό. Μεταξὺ τῶν συμμετεχόντων ήταν καὶ ὁ Σεβασμιότατος Μητροπολίτης Φωκίδος κ. 'Αθηναγόρας. Τὰ Πρακτικὰ ἐκδόθηκαν σὲ τεύχος 30 σ. Τὸ E.I.E. στὰ πλαίσια τοῦ Προγράμματος «'Ανοιχτὲς θύρες», ποὺ σκοπεύει στὸ ἀνοιγμα τῆς ἐπιστήμης στὸ εὖρον κοινού, προγνωτοποίησε ἔνα ἐπιστημονικό ντοκυμαντέρ σὲ βίντεο μὲ θέμα: Βασικὴ ἔρευνα στὴν ὑπηρεσία τῆς Βιοϊατρικῆς (παραγωγὴ τοῦ 'Ινστιτούτου Βιολογικῶν Έρευνῶν καὶ Βιοτεχνολογίας).